

- **שם המחקר :** הורות עם מוגבלות בראי המשפט הישראלי: ניתוח עומק של פסיקה בנושא הורים עם מוגבלויות בישראל
- **שנה :** 2025
- **סוג מחקר :** מחקר
- **מס' קטלוגי :** 890-720-2023
- **שמות החוקרים:** ד"ר מיכל סגל, פרופ' איילת גור
- **רשות המחקר:** המכללה האקדמית תל חי

מגבלות, מחקרי המשך והשלכות יישומיות

מחקר זה נערך בסיוע מענק מקרן שלם.

השלכות היישומיות של המחקר

תמיכה בהורים ובמשפחות:

- **הרחבת התערבויות תומכות המסייעות להורים עם מוגבלויות:** מחקרים מעלים כי תמיכה קבוצתית ומתן ליווי מקצועי תורמים באופן משמעותי להורים עם מוגבלויות: הם מסייעים להורים לבנות ביטחון ותחושת מסוגלות הורית, להפחית תחושת בדידות, ולבסס רשת תמיכה חברתית חיונית (DeZelar & Lightfoot, 2021; Gustavsson & Starke, 2017). התמיכות הללו מספקות להורים כלים מעשיים ומידע רלוונטי, ומאפשרות להם להתגבר על אתגרים יומיומיים ולחזק את תפקודם כהורים. עם זאת, השירותים הקיימים כיום נחשבים מצומצמים, לעיתים בלתי נגישים, והם אינם מספקים מענה ראוי להורים עם מוגבלויות, מה שמצריך הקצאת משאבים נוספים והרחבת שירותים אלה (Albert & Powell, 2021).
- **מתן תמיכה ייעודית למשפחה המורחבת, במיוחד לסבים וסבתות המסייעים בגידול הילדים:** כפי שעולה מממצאי המחקר, סבים וסבתות לא אחת לוקחים חלק פעיל ומשמעותי בגידול נכדיהם (Wos & Baczała, 2021). עם זאת, גם הם מתמודדים לעיתים עם עייפות, תסכול ואתגרים רגשיים – במיוחד כאשר מדובר בסבים וסבתות שמלווים לאורך שנים ילדים בוגרים עם מוגבלויות (Band-Winterstein & Avieli, 2017). לכן, לנוכח תפקידם המכריע, חיוני שהמערכת תכלול גם עבורם מענים ותמיכות לצמצום השחיקה.
- **עידוד מעורבות פעילה של ארגוני זכויות אדם בתיקים בהם מעורבים הורים עם מוגבלויות, לרבות ייצוג משפטי ותמיכה בהליכים המשפטיים.** עידוד שיתוף פעולה בין עורכי דין המייצגים הורים עם מוגבלויות לבין ארגוני זכויות האדם, בהסכמת ההורה עם המוגבלות, הכולל יצירת פלטפורמות שיתוף ידע ומידע לקידום תיאום פעולות משותף ופיתוח פרוטוקולי עבודה משותפים. שיתוף פעולה זה יכול גם שיתוף במשאבים ובידע מקצועי ופיתוח אסטרטגיות הגנה משפטית מתואמות לקידום זכויות הורים עם מוגבלויות.

הכשרה מקצועית:

- **הכשרה משולבת לכל אנשי המקצוע העובדים עם משפחות הכוללת ידע ממחוזות המוגבלות וההורות:**
תמיכה ראויה בהורים עם מוגבלויות דורשת ידע מקצועי ייחודי, אשר משלב הבנה מעמיקה הן בתחום ההורות והן בתחום המוגבלות. בפועל, מדובר בשני תחומים שההכשרות המקצועיות בעניינם מופרדות זה מזה, דבר היוצר פערי ידע משמעותיים. עובדים סוציאליים זקוקים להכשרה משולבת שתאפשר להם לפעול מתוך ראייה מערכתית מותאמת (Albert & Powell, 2021).
- **מתן פיקוח ייעודי לעובדים סוציאליים בעבודה עם קהילות עם מוגבלויות:** חשוב לספק לעובדים הסוציאליים פיקוח מקצועי ייעודי המתמקד בעבודה עם קהילות עם מוגבלויות – פיקוח שיאפשר פיתוח ידע והתמקצעות בתחום זה (Gur & Klein, 2024). נדרשות גם הנחיות יישומיות ברורות, והבטחת פיקוח מקצועי מתאים – רצוי על ידי מומחים בעלי רקע מקצועי בתחום המוגבלות.
- **סגירת הפער בין שירותי מוגבלות לבין שירותי תמיכה הורית:** פער נוסף שמחייב התייחסות נוגע להפרדה בין שירותי התמיכה ההורית הכלליים לבין שירותי התמיכה במוגבלות. שירותים כלליים של ייעוץ הורי, הניתנים לאוכלוסייה הכללית, אינם מותאמים דיים להורים עם מוגבלויות, וניכרת העדר מומחיות רלוונטית באיתור צרכיהם ובמתן מענה מותאם (הפורום לחברה אזרחית, 2023). שילוב ידע בין התחומים והטמעת הכשרות מותאמות יסייעו בסגירת פער זה ובקידום צדק ושוויון בשירותים.
- **הכשרת אנשי מקצוע בערכי האמנה וזכויות האדם של אנשים עם מוגבלויות:** שילובם של עקרונות מודל זכויות האדם למוגבלות יחד עם מסגרת ה-ICF של ארגון הבריאות העולמי (World Health Organization, 2002), עשוי להוביל לשינוי תפיסתי משמעותי באופן שבו אנשי מקצוע מעריכים מסוגלות הורית. מסגרת זו מדגישה את ההבנה כי מוגבלות איננה מצב סטטי, אלא מכלול דינמי של נסיבות אישיות וסביבתיות הניתנות לשיפור באמצעות תמיכות והתאמות סביבתיות מתאימות (DeZelar & Lightfoot, 2019; Dunne & Ryan, 2024; Pituch et al., 2022; Rothler & Sapir, 2019).

התאמות במערכת המשפט בתיקים בהם מעורבים הורים עם מוגבלויות:

- **יישום עקרונות משפט טיפולי בתיקים של הורים עם מוגבלויות. יישום מודל ה-ICCAP לתמיכה מתואמת בהליכים משפטיים:** מן המחקר עולה חשיבות רבה ליישום עקרונות המשפט הטיפולי במערכת המשפט בתיקים הקשורים להורים עם מוגבלויות. גישה זו מדגישה מעורבות מוקדמת ובונה של בית המשפט, מתוך הבנה מעמיקה של צרכי המשפחה ושאפה לפתרון מערכתי ולא רק הכרעה חד-פעמית. המשפט הטיפולי רואה במערכת המשפט גורם שיכול לתרום לשיקום, לתמיכה ולפיתוח פתרונות בני קיימא, ולא רק לגורם מעניש או שיפוטי (Segal & Gur, 2025). המודל שהוצע במחקר – ICCAP – מספק מסגרת תומכת לשילובם של עובדים סוציאליים בתהליכים המשפטיים, כמתאמים בין ההורה לבין בית המשפט. העובדים הסוציאליים יכולים לייעץ לשופטים, להכין את בעלי הדין להליך, ולשמש גורם מגשר בין התחום המשפטי לתחום הטיפולי. המודל כולל חמישה שלבים מרכזיים: זיהוי מוקדם של המשתתפים בהליך כאשר יש להם מוגבלות, תקשורת מותאמת מראש עם ההורה להבנת צרכיו הייחודיים, הכרות עם אולם בית המשפט והסבר על התהליך המשפטי בשפה נגישה, וידוא ייצוג משפטי הולם, והכנת דוח מקדים לשופט המתאר את ההתאמות הנדרשות.

- **אימוץ מודל זכויות האדם למוגבלות בקרב שופטים יחד עם מסגרת ICF.** שילובם של עקרונות מודל זכויות האדם למוגבלות יחד עם מסגרת ה-ICF של ארגון הבריאות העולמי (World Health Organization, 2002), עשוי להוביל לשינוי תפיסתי משמעותי באופן שבו שופטים מעריכים מסוגלות הורית. אימוץ גישה זו עשוי לאפשר מתן החלטות שיפוטיות הוגנות, רגישות ומותאמות למציאות החיים של ההורים.
- **הכשרת שופטים בנושא מאפיינים והשלכות של סוגי מוגבלויות שונים.** הכשרת השופטים עצמם נדרשת גם היא להרחבה ולעדכון, במיוחד בכל הנוגע להכרה במאפיינים ובהשלכות של סוגי מוגבלויות שונים על הורות. ידע כזה יכול לאפשר לשופטים להבין לעומק את הדינמיקה המורכבת של הורות עם מוגבלות, לזהות דעות קדומות או הטיות אפשריות של אנשי מקצוע, ולהפעיל שיקול דעת מבוסס ידע ועדכני. (Albert et al., 2021; Holler & Werner, 2022)

שינויים מערכתיים:

- הוספת פרק ייעודי להורים עם מוגבלויות במדריך נהלי עבודה סוציאלית.
- פיתוח הנחיות ברורות לעובדים סוציאליים לניווט יעיל בתיקים אלה. נדרשות הנחיות יישומיות ברורות והבטחת פיקוח מקצועי מתאים – רצוי על ידי מומחים בעלי רקע מקצועי בתחום המוגבלות.
- תיאום בין שירותים שונים ליצירת רצף טיפולי משמעותי.

המלצות למחקרי המשך

המחקר המוצע יכול להוביל למחקרי המשך חשובים המרחיבים את ההבנה של זכויות ההורות לאנשים עם מוגבלויות בישראל. ראשית, רצוי לבצע חקירה מעמיקה של פסקי הדין מנקודות המבט של בעלי העניין המרכזיים - הורים עם מוגבלויות, ילדיהם והשופטים הדנים בתיקים אלה - על מנת לקבל הבנה כוללת יותר של התהליכים והחוויות העומדים בבסיס התוצאות המשפטיות. כמו כן, חיוני לחקור ולבחון את היתרונות של סוגי תמיכה שונים המוצעים על ידי השירותים החברתיים להורים עם מוגבלויות ולמשפחותיהם, תוך מיפוי צרכי התמיכה של אוכלוסייה זו בישראל. בנוסף, יש לחקור משאבים והתערבויות שיכולים לתמוך ולהעצים סבים וסבתות התומכים בהורים עם מוגבלויות, בהתחשב בתפקיד המרכזי שהם ממלאים ובאתגרים המתמשכים של טיפול בילדים בוגרים עם מוגבלויות

- [לפריט המלא](#)
- [למאגר המחקרים של קרן שלם](#)
- [למאגר כלי המחקר של קרן שלם](#)